

ARTICOLE / ARTICLES

10

Glottodidactica Biannual Journal of Applied Linguistics, 1(IV)2012

FORMAREA COMPETENȚEI DE CERCETARE LA LICEENI

Grigore CANTEMIR,

conferențiar universitar, doctor în filologie
(Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova);

Svetlana TIMCIUC,

profesoară de limba și literatura română (grad didactic superior)
(Liceul Teoretic „B. P. Hasdeu” din Bălți, Republica Moldova)

Abstract

Having good intention of developing cognitive spirit, thinking and, last but not least, creativity, the Romanian language and literature teacher attracts more and more students in research, thus contributing to their becoming part of a collaborative outcome.

This article addresses the issue of training young researcher, apt to turn into an inquisitive, rationalist „adventurer”, who refuses to believe that he has reached perfection.

In order to obtain the expected results, it is proposed to train students at optional courses, which will provide them with knowledge and application of the norms of scientific research.

Keywords: skill, research, cognitive spirit, creativity.

Rezumat

Cu buna intenție de a dezvolta spiritul cognitiv, gândirea și, nu în ultimul rând, creativitatea, profesorul de limba și literatura română îi atrage tot mai mult pe elevi în sfera cercetării, astfel devenind parte a unei colaborări rezultative.

Prezentul articol abordează problema formării tânărului cercetător, apt să se transforme într-un „aventurier” iscoditor, raționalist, care refuză să creadă că a atins perfecțiunea.

În scopul obținerii rezultatelor așteptate, se propune antrenarea elevilor în cursuri opționale, prin care se va asigura cunoașterea și aplicarea rigorilor de cercetare științifică.

Cuvinte-cheie: competență, cercetare, spirit cognitiv, creativitate.

„Pentru a putea trăi și munci în comunitatea umană, pentru a se putea bucura de tezaurul cunoașterii, omul modern este solicitat să învețe neconținut”, menționează T. Callo și A. Ghicov în ghidul metodologic pentru formarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar „Elemente transdisciplinare în predare”¹.

Una din esențialele premise de realizare a elevului este antrenarea lui în cercetarea științifică la diferite discipline școlare, inclusiv la limba și literatura română.

Conștientizând gradul de complexitate al oricărui tip de investigație, urmează să demonstrăm că elevul puțin versat în problema cercetării, cu timpul, poate deveni stăpânul unui sistem de adevăruri, care oferă cunoștințe certe despre realitatea studiată.

Făcând o incursiune în metodologia fundamentală a cercetării și cunoașterii la limba și literatura română, ne-am propus să precizăm exigențele față

de cele mai uzuale produse ale cercetării școlare și să orientăm tânărul cercetător spre aplicarea, într-o formă sau alta, a mecanismelor investigației și a prezentării publice a rezultatelor.

Și pentru că tinerii cercetători se confruntă cu multe dificultăți la realizarea demersului științific, considerăm acest articol util și necesar celor antrenați în munca de cercetare, mai ales că aceasta propune soluții concrete pentru evitarea redactărilor confuze, ambigui și neglijente, care ar putea conduce la eșec.

Cercetarea științifică este o aspirație spre cunoaștere, o căutare necutenă a unor adevăruri. „Ea, după cum menționează profesorul W. I. Beveridge, îi atrage, în special, pe oamenii cu personalitate”². Această atracție vine de timpuriu și nu vom greși, dacă vom accentua că anume în liceu elevii se familiarizează cu tehnica cercetării științifice în vederea elaborării unor lucrări cu destinație diversă, de la simple comunicări tematice, care se prezintă la orele de seminar, până la lucrări de cercetare, care urmează a fi susținute în fața unor comisii competente.

Înainte de a releva rolul cercetării științifice în contextul actual al limbii și literaturii române, este logic să explicăm conceptul de cunoaștere, utilizat încă din cele mai vechi timpuri, pentru a desemna atât o activitate prin care iau naștere cunoștințele, cât și rezultatul acestei activități. Primul sens poate fi raportat la capacitatea minții de a pătrunde în necunoscut, explicându-l, al doilea însă prevede cunoștințele gata constituite, noțiunile, judecățile, teoriile. Nu întâmplător ne-am referit la ambele aspecte ale cunoașterii. Am făcut-o pentru a deosebi un cercetător „crud”, începător, de unul experimentat, versat. Bineînțeles că cei care abia se inițiază în problema cercetării mai rar vor pune accentul pe primul aspect al cunoașterii, cel bazat pe originalitate, adică pe descoperirea unor realități, despre care ceilalți cercetători n-au spus încă. Elevilor din liceu le este mai aproape celălalt mod de cercetare, care îi cheamă pe tinerii investigatori să studieze harnic unele teorii și judecăți de valoare deja descoperite, demonstrând că „și-au făcut, în mod critic, o viziune asupra celei mai mari părți a «literaturii» existente (și deci asupra scrierilor publicate despre subiect) și că sunt capabili să o expună în mod limpede, căutând să lege între ele diversele puncte de vedere”³. În ultimul caz, comunicarea se apropie de o lucrare de *compilație* (= lucrare; operă care cuprinde idei și fragmente din diverși autori, neprelucrate în mod personal)⁴.

În contextul actual al limbii și literaturii române, cercetarea are o deosebită importanță, adevăr ce reiese parțial din afirmația lui G. Călinescu: „Literatura înseamnă cunoaștere, descoperire, participare afectivă, ipostaze și soluții estetice născute din nevoia fundamentală spiritului uman de a prinde sensul lumii”.

De aici și din alte contexte semnificative, deducem că misiunea cercetării nu se reduce la prezentarea, într-o anumită ordine, a opiniilor formulate în cursul timpului, ci solicită adoptarea față de ele a unei atitudini critice prin precizarea punctului de vedere în cea mai deplină obiectivitate cu opiniile puse în discuție.

Investigând, tânărul cercetător parcurge „un itinerar științific, un itinerar de trăire sufletească”, prefăcând povara cunoașterii într-o desfătare, căci limba și literatura, chiar în condiții de cercetare, tot plăcere trebuie să rămână, precum și înțeles tainic, folositor unui suflet plin de elan. Prin studierea minuțioasă a diverselor judecăți de valoare și teorii ale specialiștilor, elevul nu numai își îmbogățește tezaurul său științific și spiritual, ci își aprofundează cultura scrisă, pentru că una e să cunoști, și alta e să prezinți în scris ceea ce ai însușit. Cu alte cuvinte, cercetarea se transformă într-o eficientă metodă de percepere și reflectare a cunoștințelor acumulate. Fiind considerată o activitate riguroasă și specifică a intelectului, „cunoașterea științifică reprezintă, conform opiniei lui G. Bachelard, voința rațiunii, adică idealul raționalismului, care, avându-și sursa în interiorul vieții psihice, devine creativ”⁵.

Cercetarea științifică la limba și literatura română în liceu este o activitate recentă și permite dezvoltarea la elevi a unor competențe-cheie, care le oferă posibilitatea nu numai să acumuleze și să depoziteze cunoștințe, ci să le integreze singuri în circuitul structurilor sistemice. Uneori, ne punem întrebarea: Care ar fi avantajele cercetării la limba și literatura română? Răspunsul îl aflăm în introducerea „Programei pentru examenul de bacalaureat”, în care se spune că limba română este o „disciplină care adevărește, benevolente, condiția dăinuirii noastre spirituale în timp, disciplină ce oferă multiple forme/ipostaze și medii posibile de modelare a propriei individualități într-un dialog continuu cu orizontul de așteptare al societății”⁶. Mai mult decât atât, ponderea mare a cercetării în acest domeniu vine din existența elementelor contradictorii a problemelor de investigat, care solicită valorificarea activă a resurselor personale ce se află în strânsă concordanță cu exigențele disciplinei.

Se știe că cercetarea științifică este caracteristică mai mult studiilor universitare și postuniversitare. Iată de ce, pentru studenți, licențiați, doctoranzi au fost elaborate o serie de ghiduri, care reflectă metodologia diverselor tipuri de investigație. Elevii din liceu, care la fel sunt antrenați în activitatea de cercetare, nu dispun însă, în suficientă măsură, de literatura în cauză, de aceea, împreună cu profesorul-coordonator, „ajustează” informația la rigori pe care le au de parcurs în elaborarea lucrării.

În continuare, vom prezenta succint câteva opinii savante privind metodologia cercetării științifice, care ar putea fi de folos în activitatea investigației anumitor probleme, desfășurată de către liceeni.

Sanda Krausz de la Universitatea din Petroșani tratează aspectele care guvernează desfășurarea unei cercetări: identificarea problemelor, construcția ipotezelor, formularea obiectivelor. Autoarea cursului „Metodologia cercetării științifice” prezintă etapele cercetării, pe care, în mare măsură, le-am preluat pentru elevii dornici de aventura cunoașterii.

Sanda Krausz susține: „Succesul activității de cercetare este determinat direct de calitățile cercetătorului, de aptitudinile, talentul, creativitatea și pasiunea acestuia pentru activitatea desfășurată”⁷. Autoarea este convinsă că

tinerii cercetători, înainte de a începe lucrul, au nevoie de o pregătire morală, pentru că „sunt asaltați de o sumedenie de întrebări ce înseamnă tot atâtea valuri de îndoieli: dacă vor reuși să finalizeze cercetarea, dacă vor obține rezultate care să fie apreciate ca fiind corecte și interesante, dacă vor găsi calea cea mai sigură și mai directă spre finalizare...”⁸.

Aceste temeri pot fi ușor înlăturate când elevul are în preajmă profesorul-coordonator științific.

E foarte important ca elevul să se includă în activitate, să aibă „o pasiune pentru munca de cercetare, o curiozitate în aflarea unui nou răspuns la o întrebare, o neliniște permanentă pentru ceea ce urmează să realizeze, o satisfacție pentru ceea ce a obținut”⁹.

Cercetătoarea confirmă că cercetarea științifică este „un domeniu în care se cere talent, dar și cunoștințe”¹⁰. Tot în acest context, definește talentul drept sumă a unor aptitudini remarcabile, înnăscute, de cele mai multe ori, pentru o anumită activitate.

Din punctul de vedere al Sandei Krausz, trăsăturile dominante ale unui bun cercetător sunt independența gândirii și gândirea critic pozitivă. Cu toate acestea, elevul-cercetător trebuie să posede cultul pentru adevăr, care conduce spre corectitudine. Nu este posibilă o cercetare științifică lipsită de creativitate, mai ales în contextul actual al predării limbii și literaturii române.

În „Metodologia cercetării științifice”, savantul explică terminologia specifică metodologiei cercetării (metodă, metodică, metodologie, tehnică, procedeu, instrument), definește ipoteza drept element obligatoriu al lucrării de cercetare, propune etapele cercetării (faza de proiectare, stabilirea temei, informarea generală și documentarea, formularea ipotezelor, prelucrarea și analiza datelor, interpretarea și prezentarea rezultatelor).

Preocupat de problema cercetării științifice, Umberto Eco, autorul studiului „Cum se face o teză de licență”, parcurge, pas cu pas, etapele elaborării unei teze, care, de fapt, ar putea servi drept reper și pentru cercetătorii din liceu. Bineînțeles că profesorul trebuie să-și orienteze discipolul spre un nou tip de lucrare, deosebită de cea pe care o scrie un licențiat.

Umberto Eco este explicit și structurat în expunerea informațiilor pe care le aduce în studiul său. De fapt, specialistul răspunde la mai toate întrebările celor care se inițiază în cercetare: Ce este o teză? La ce folosește ea? Cum se alege subiectul? Cât timp e necesar să lucrezi pentru a obține rezultate bune? Cum se cercetează materialul? Cum se întocmește o fișă de lucru? Cum se face redactarea lucrării și cum se prezintă ea?

Prin una din ultimele concluzii ale cărții, Umberto Eco își convinge cititorul despre importanța unei teze deja realizate: „Dacă vă veți dedica în vreun fel cercetării, veți descoperi că o teză bine făcută este un produs din care nu se aruncă nimic. Ca primă utilizare, veți extrage unul sau mai multe articole științifice, poate o carte (printr-o reelaborare). Dar cu trecerea timpului, vă veți da seama că veți reveni la teză spre a extrage din ea un material de citat,

veți reutiliza fișele de lectură, folosind din ele părți ce nu intraseră în redactarea finală a lucrării voastre; acelea care erau părți secundare ale tezei voastre vă vor apărea ca început de noi cercetări”¹¹.

„Cercetarea, menționează Constantin Enăchescu, este, în primul rând, o problemă de observare atentă, penetrantă și îndelungată a fenomenelor, o descriere exactă a lor, dar uneori poate fi și o descoperire absolut întâmplătoare, ce te poate pune în fața unor fenomene”¹². Activitatea în cauză, în opinia specialistului, presupune o serie de condiții:

- aptitudini speciale;
- perseverență, tenacitate, răbdare;
- acordul dintre obiect și metodă;
- utilizarea celor mai adecvate metode și organizarea activității de cercetare după un plan coerent, logic, rațional, bine gândit și planificat anterior;
- stabilirea unor concordanțe între obiectele cercetării și rezultatele obținute;
- capacitatea de a surprinde esențialul, de a-l separa de detalii;
- o anumită capacitate de concentrare intelectuală, de sinteză a datelor de observare;
- evaluarea corectă a amănuntelor;
- deplina obiectivitate care să domine și chiar să excludă subiectivismul, precum și orice alte forme de atitudine emoțională;
- revenirea asupra temei prin verificarea atentă și repetată a rezultatelor, eventual chiar schimbându-se metodologia;
- întemeierea rezultatelor pe faptele verificabile;
- informația largă și aprofundată în domeniul temei de cercetare;
- renunțarea la multe din problemele personale și consacrarea majorității timpului muncii intelectuale de cercetare științifică.

De multe ori, în literatura de specialitate, se vorbește despre cercetare ca despre o artă: „Cercetarea științifică nu este prin ea însăși o știință, ea mai este încă o artă sau un meșteșug”¹³.

Cu alte cuvinte, cercetătorul, scriindu-și lucrarea, se transformă într-un adevărat artist. Acest adevăr este exprimat și în afirmația lui Martin Heidegger: „Însă prin ce anume și de la ce anume pornind, este artistul ceea ce este? Prin operă; [...] abia opera îl face pe artist să apară meșter în ale artei.” „Meșteșugul” cercetării însă, spre deosebire de cel al creației literare, este ghidat de obiective strict caracteristice acestui gen de activitate, despre care am scris mai sus.

Misiunea școlii moderne nu constă doar în formarea la elevi a unei palete de cunoștințe generale și științifice. Ea vizează stimularea creativității în gândire și acțiune, factori ce determină capacitatea de a inova, de a inventa și de a-și folosi pe deplin rezultatele intelectuale. Cercetarea științifică, în acest aspect, are un rol primordial și Procesul de la Bologna impune anumite cerințe față de această activitate complexă (să nu uităm că n-a mai rămas mult până la integrarea europeană). În ultimul timp, cadrele didactice pătrund tot

mai profund în esența cunoașterii științifice, devenind pentru elevii lor mai mult catalizatori care propun repere, și nu simple modele de imitat.

Este dificilă investigarea textelor literare, indiferent de faptul ce scop de cunoaștere își pune elevul în față: de sintetizare și aprofundare a cunoștințelor sau de valorificare a laturii creative în interpretări personale și observații pertinente asupra artei literare.

Orice demers științific este problematizant, cercetătorul apropiindu-se de explorarea sensurilor adânci, răspunzând imperativelor de modernizare. Subiectele cu grad sporit de dificultate presupun un studiu aprofundat, din care se nasc opinii detașate de tiparele învechite și receptivitate la un punct de vedere opus, dacă acesta este justificat.

„Elevul viitorului va fi un explorator. Pentru aceasta, el trebuie să conștientizeze importanța învățării prin cercetare”, menționează M. McLuhan¹⁴. Iată de ce sistemul educațional din Republica Moldova este interpelat să se pronunțe asupra promovării unei atitudini „deschise și active” față de descoperirea și cunoașterea valorilor. Limba și literatura română este un veritabil spațiu care-și păstrează modalitățile de a capta nu numai interesul unui „cititor temerar”¹⁵, dar și cel al unui cercetător flexibil și creativ. De multe ori, ne confruntăm cu atitudinea sceptică a unor savanți vizavi de ideea dezvoltării competenței de cercetare a elevilor, considerând-o irealizabilă la vârsta respectivă.

Cercetătoarea Lia Scifos critică aspru această atitudine: „Liceenii au un anumit nivel de instruire, posedă o concepție despre lume (posibil nedefinitivă), au abilități incipiente de autoanaliză etc. Pregătirea lor deci este suficientă pentru formarea competenței de cercetare, care, de altfel, ar realiza două scopuri importante în învățământ:

1. Asigurarea continuității liceu-facultate.
2. Perceperea activității de cercetare ca instrument de creștere a calității învățării, vieții în general”¹⁶.

Bineînțeles, autoarea articolului își dă seama că, în contextul școlii, cercetarea se realizează altfel decât în cercul savanților: „Ar fi greșit să susținem că liceul va realiza aceste obiective asemenea Academiei de Științe. Iată de ce vom delimita *cercetarea științifică* de cea *școlară*”¹⁷. În învățământul preuniversitar, finalitatea activității de cercetare este instructivă, de formare a competențelor de cercetare ca metodă universală de cunoaștere, de dezvoltare a gândirii investigative, de activizare a poziției celor educați în faza cunoștințelor acumulate, de implicarea activă în procesul de învățare prin obținerea independentă de noi cunoștințe importante „pentru elevul concret într-o situație concretă”¹⁸.

Se zice că cercetarea, în liceu, se referă mai mult la cunoaștere decât la creație, pentru că nimeni nu poate crea ceva important înainte de a învăța riguros. Și în acest context, Lia Scifos prezintă un alt punct de vedere: „Elevul-cercetător care nu este în stare să obțină un rezultat inedit prin elaborarea de noi teorii se include în activitatea de cercetare care este legată de

rezolvarea unei probleme creative, cu un rezultat necunoscut, având la bază modelul și metodologia acceptate în sfera științei...¹⁹.

Știind că procesul cercetării este dependent de cunoașterea și respectarea metodologiei lui, nu putem ignora adevărul exprimat de Mihaela Șt. Rădulescu: „O cercetare realizată fără rigoare metodologică este sortită să rătăcească la întâmplare; s-a zis, pe bună dreptate, că a cerceta fără metodă este ca și cum s-ar porni la drum fără a se ști unde trebuie să se ajungă. Și cum, chiar peregrinând la întâmplare, gândirea ajunge totuși undeva, lipsa metodei antrenează o considerabilă risipă de timp și de energie”²⁰. Această activitate, deloc simplă, presupune cunoașterea și însușirea unor principii metodologice ale exprimării scrise și orale, ale unor practici culturale și lingvistice, fondate pe criterii comun admise în mediul științific.

Activitatea de cercetare este eficientă în cazul când ambele părți implicate (profesorul-coordonator și elevul-cercetător) nu sunt indiferente de problemele cu care se confruntă, cooperându-se pentru soluționarea lor și simțindu-se responsabile de rezultat. În afară de faptul că elevul, ghidat de profesor și de bibliotecar, se informează bibliografic în domeniul (compartimentul) cercetat, el trebuie să se familiarizeze cu metodele actuale de cercetare, însușind tehnica de redactare a unei lucrări de acest tip. Factorul succesului constă în colaborarea fructuoasă dintre profesor și elev, bazată pe aportul de resurse, de contacte în soluționarea problemelor comune, „prin satisfacerea propriilor necesități de dezvoltare”²¹. Este vorba de așa-zisul parteneriat în procesul educațional, care, în cazul nostru, nu se reduce la o orientare spre asimilarea de către elevi a cunoștințelor pe care le pune la dispoziție știința, ci trasează itinerarul de dobândire independentă a acestora. Pornind de la ideea că orice cunoaștere este un proces complex și dificil, precedat de o muncă încordată a creierului omenesc, selectăm metodele și procedeele pe care le utilizăm în formarea competențelor de cercetare.

Cât n-ar fi de straniu, dar punctul de plecare nu-l aflăm în metodologia actuală, pentru că ea a parcurs o cale destul de lungă până a putut propune căi eficiente de cercetare. Deplasarea imaginată, în timpurile lui René Descartes (1596-1650), este întemeiată, or, „Descartes, în limba română, interesează deopotrivă pe filologi ca și pe teologi, pe filosofi ca și pe pedagogi, pe studenți, pe elevi, pe oamenii de litere ca și pe toți cei care au o dorință vie de a pune ordine în activitatea, și mai ales în gândirea lor”, după cum menționează traducătorul G. Ghidu în prefața volumului „Discurs asupra metodei”²². Este importantă atitudinea savantului „nu de a învăța pe alții ce metodă trebuie să urmeze spre a-și călăuzi bine rațiunea, ci numai de a arăta în ce fel s-a silit să o călăuzească pe a sa”²³.

G. I. Ghidu consideră, pe bună dreptate, că gândirea și metoda carteziană rămân la baza întregii gândiri moderne. Ar fi bine ca fiecare elev-cercetător să fie ghidat, în aflarea adevărului, de cele patru reguli semnificative:

- renunțarea la metoda autorității și înlocuirea ei cu metoda examinării libere;

- separarea problemelor examinate în tot atâtea părți câte vor fi necesare (regula analizei);
- ordonarea gândurilor conform principiului accesibilității - de la simplu spre compus (regula sintezei);
- aplicarea tuturor adevărilor descoperite.

Îndemnăm tinerii cercetători ca, ținând cont de aceste reguli, să-și păstreze seninătatea gândirii clasice, punând accentul pe rațiune, pe ordine în structură și pe exprimarea firească, să relateze conținuturile în așa mod, încât să li se pară că vorbesc cu sine înșiși sau, în mod indirect, cu cititorul sau ascultătorul. Conștientizând că această metodă se conține în oricare alta, utilizată în cercetare, ne dăm bine seama că însăși știința condiționează necesitatea clasificării metodelor de cunoaștere. Astfel, în activitatea cu elevii, vom recurge la metode tradiționale și netradiționale, pe de o parte, și la metode de cercetare și de prelucrare a datelor, de verificare a teoriilor științifice și, în sfârșit, de expunere a rezultatelor, pe de altă parte.

Dacă ținem cont de faptul că cercetarea se realizează la limba și literatura română, se vor aplica metode concret-științifice, specifice acestui domeniu: observarea, compararea, analiza, sinteza, problematizarea, experimentul, studiul de caz, proiectul, portofoliul ș.a.

Aplicarea extinsă a *metodei problematizării* oferă posibilitate să se recurgă la ea ori de câte ori tânărul cercetător se află în fața uneia din următoarele situații: „a savantului pe drumul descoperirii, a inventatorului pe drumul invenției și a organizatorului pe drumul deciziei optime”²⁴. Metoda se axează pe doi piloni: *situația-problemă* și *procesul de soluționare (rezolvoare)*. Situația-problemă este contradictorie, pentru că ea determină elevul-cercetător să trăiască două realități: una de ordin cognitiv, iar alta de ordin motivațional. Aflându-se într-o situație dificilă, investigatorul caută soluții, pornind de la cunoscut (experiența trecută) spre necunoscut (elementele de noutate și de surpriză). Aceasta, de fapt, este „calea cea dreaptă” de căutare și descoperire, constituită dintr-un sistem de operații logice întru aflarea răspunsului. Elevul trebuie să știe că întrebarea se transformă în problemă când generează o stare de „curiozitate, nedumerire, incertitudine sau chiar de neliniște în fața unui obstacol ce trebuie învins, a unor dificultăți teoretice sau practice ce trebuie depășite sau rezolvate, în fața noutății, a necunoscutului”²⁵.

În cercetare, problemele apar destul de frecvent și, pentru a ieși din situația problematică, elevul trebuie să parcurgă o serie de etape:

- momentul pregătitor;
- momentul tensional;
- momentul rezolutiv²⁶.

Problematizarea este strâns legată nu numai de receptarea literaturii, ci și de studierea ei. Iată de ce, elevul-cercetător, aflându-se în fața unui semn de întrebare, încearcă să rezolve, individual sau cu ajutorul profesorului-coordonator, problema ce-l frământă.

În continuare, vom aduce un simplu exemplu care ar solicita metoda problematizării la cercetarea subiectului „Simbolismul în contextul modernismului autohton” (cl. a XI-a). Bineînțeles, elevul trebuie să selecteze opere reprezentative, confruntându-se cu problema: în ce curent literar, bunăoară, ar putea fi încadrat poemul „Noaptea de decembrie” de Al. Macedonski – în romantism sau în simbolism? Pornind de la cele cunoscute, investigând, efectuând un sistem de operații, elevul descoperă realitatea, include opera în curentul respectiv, propunând și o serie de argumente.

Preocupată de formarea competenței de cercetare la liceeni, Lia Sclifos propune așa-zisele ateliere de cercetare, în care se aplică tehnici interactive în vederea formulării problemelor, ipotezelor, scopului și obiectivelor, selectării surselor, prelucrării lor, formulării concluziilor.

Cercetătoarea descrie cele mai eficiente tehnici și algoritmul de aplicare a acestora. Orice competență de cercetare se formează în baza unui suport informațional. În continuare, vom aduce câteva din exemplele pe care le-am preluat din materialele publicate de Lia Sclifos la subiectul în cauză și le-am adaptat unei tematici concrete, în condiții concrete²⁷.

Unul din ateliere îl consacram selectării subiectului. Elevul care se angajează în cercetare ar vrea să abordeze o problemă actuală, originală, dar, deocamdată, n-are nicio idee. Când se caută subiecte sau idei, important este să vrem să descoperim ceva interesant, dar să nu ne mulțumim cu lucruri banale. Cu toate acestea, elevii ar trebui să știe că nu face să te aventurezi și să intri într-o sferă total necunoscută. Așadar, profesorul formulează întrebarea: Ce problemă de literatură v-ar interesa pentru o eventuală cercetare? După aceasta, propune tehnica de lucru: GPP (Gândește/Discută în perechi/Prezintă). Profesorul explică algoritmul de aplicare a tehnicii.

Timp necesar: 10 minute.

1. Elevii sunt împărțiți în perechi.
2. Timp de 3-5 minute, reflectă asupra problemei formulate de profesor.
3. Elevii își formulează în scris ideile („Scriind, vom descoperi că știm mai mult decât ne-am imaginat vreodată, deoarece scrisul pune mintea în alertă și determină procese profunde de reflecție. Scrierea disciplinează gândirea”²⁸).
4. Partenerii își prezintă reciproc informația.

Înainte de a începe lucrul, dăm câteva sfaturi utile elevilor, preluate din practica Andrei Șerbănescu:

(1) Alegeți întotdeauna o temă pe care o stăpâniți, care să vă dea posibilitatea de autoexprimare, deoarece a scrie înseamnă a deveni autor, adică o autoritate în domeniul respectiv. Întrebați-vă:

- Cunoștințele mele îmi permit abordarea temei respective?
- Știu ce și de unde să citesc pentru a mă documenta?
- Mi se potrivește tema respectivă?
- Aș putea aduce ceva nou?

(2) Restrângeți întotdeauna o temă largă la un subiect precis, pe care să-l puteți controla și aprofunda, despre care puteți citi mai în detaliu, asupra căruia aveți timpul necesar să reflectați și în tratarea căruia vă puteți înscrie în numărul de pagini acordat, fără a fi superficial sau fără a face eforturi pentru a umple paginile, repetând ideile și lungind inutil frazele. Dacă alegem teme foarte ample, nu putem fi exhaustivi în tratare, ci riscăm să devenim superficiali. Subiectele mici pot fi mai bine tratate, putem fi exhaustivi într-un spațiu restrâns.

Rețineți: ineditul captează, nu generalitățile!

(3) Gândiți-vă dacă subiectul ales este semnificativ. Nu este obligatoriu să fie grandios, spectaculos, ci trebuie să suscite curiozitatea. Întrebați-vă, prin urmare:

- Ce are particular/deosebit/fascinant subiectul și cum pot să-l fac interesant pentru cititori/ascultători?
- Pe mine de ce mă interesează?
- Pe cititorii/ascultătorii mei de ce i-ar putea interesa?

Din experiență, aflăm că tehnica în cauză favorizează crearea unui produs intelectual și menține motivația pentru implicarea ulterioară.

În aceleași grupuri, elevii continuă să lucreze asupra problemei de cercetat. Ei discută 4-5 minute despre ce știu sau ce cred că știu în legătură cu subiectul selectat. În acest timp, schițăm tabelul:

Știm	Vrem să știm	Ce am învățat
1.		
2.		
3.		

Fiecare pereche își prezintă ideile, apoi, categorisind informația, completează tabelul. Am observat că este nevoie de un efort intelectual deosebit pentru a formula întrebările ce urmează a fi incluse în rubrica a doua. Elevii citesc toate informațiile selectate de profesor și caută răspuns la întrebările din rubrica „Vrem să știm”, pentru a fi completată ultima subdiviziune a tabelului. Astfel, tinerii cercetători se manifestă din plin, iar coordonatorul lor îi orientează spre elaborarea unor produse intelectuale optime.

Nicio activitate de cercetare nu se desfășoară cu succes dacă nu este proiectată calitativ, dacă agentul ei nu-și orientează acțiunea spre o anumită țință, care reprezintă finalitatea sau produsul investigației. Cu alte cuvinte, și cercetarea școlară presupune o schițare orientativă a rezultatului dorit, o anticipare științifică a acestuia. Este vorba de formularea scopului și a obiectivelor, de care depinde, în mare măsură, realizarea demersului. Ca extindere, obiectivele sunt mai restrânse și apar „sub formă de elemente sau sarcini de cercetare, care, prin reunirea și integrarea lor într-un ansamblu unitar, definesc sau conduc la realizarea scopului”²⁹.

Pentru a forma competențe de formulare a scopului și a obiectivelor, recurgem la mai multe metode, printre care este și conversația euristică, destul de

potrivită la etapa evocării. Ea se prezintă ca o succesiune de întrebări, manevrate cu abilitate de profesor, în alternanță cu răspunsurile elevilor, care sunt stimulați să întreprindă o investigație în sfera informațiilor deja deținute.

În clasa a XII-a, la studierea compartimentelor literaturii este inclusă și activitatea lui Mihai Cimpoi. Ne-am zis: De ce să lipsim elevii aflați la vârsta curiozității și a căutărilor de plăcere fructuoasele cercetări în sfera unui destin „deschis” al spațiului românesc basarabean, mai ales atunci când există mijloace? Pentru început, în scopul monitorizării activității ulterioare, am formulat o serie de întrebări:

- Cine dintre voi, la moment, deține informație despre M. Cimpoi?
- Ce puteți spune despre această personalitate?
- Care este aportul lui M. Cimpoi la dezvoltarea culturii actuale dintre Nistru și Prut?
- Ce creații din activitatea lui M. Cimpoi vă sunt cunoscute?
- De câte ori ați avut posibilitatea să apelați la creația cimpoiană din diverse domenii?

Elevii încearcă să formuleze răspunsuri explicite. După ce se termină discuția, profesorul le propune să sistematizeze ideile pe care s-au reperat și să-și noteze în caiete trei din ele pe care le consideră mai importante.

În continuare, propunem elevilor să lucreze cu textul-tabel cronologic din manual (pag. 25), la fel însemnându-și câteva din tezele esențiale pentru a întregi profilul literar al lui Mihai Cimpoi. După aceasta, trecem la o altă etapă de lucru, sugerată de întrebările:

- Ați vrea să aflați mai mult despre această personalitate notorie a neamului românesc?
- Care ar fi domeniul cultivat de academician pe care ați vrea să-l cercetați?

Elevii selectează unul dintre acestea, iar profesorul este gata să le furnizeze materialul de cercetare.

Remarcă: Sunt foarte solicitate materialele despre M. Cimpoi, concentrate în revista literară „Semn”, anul IX, nr. 4, 2006.

Să presupunem că pe elevii îi interesează activitatea lui M. Cimpoi în domeniul Istoriei literaturii. Bineînțeles, cercetarea va porni în sfera fragmentului „Mesianicii începutului de secol XX”, selectat din lucrarea academicianului „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia”. Elevii citesc individual fragmentul și notează pe marginea textului următoarele semne convenționale:

- (+) - un enunț nou pentru tine;
- (-) - un enunț cu care nu ești de acord;
- (?) - neclarități, comentarii, întrebări;
- (!) - un enunț care îți place cel mai mult.

După ce finisează lucrul, sunt invitați într-o discuție pe marginea celor notate în timpul lecturii. Se insistă asupra neclarităților. Unele se clarifică în clasă, altele, care par dificile și confuze, reclamă o documentare suplimentară. Uneori, profesorul singur completează tabelul Sinelg:

+	-	?	!

Apoi discuția se dezvoltă prin accentuarea nu numai a celor depistate, ci și a celor presupuse, a cunoștințelor anterioare și confirmării sau contestării acestora. Pentru început, credem, s-a acumulat destulă informație, pentru ca elevii să formuleze scopul și obiectivele cercetării. Aceștia ar putea propune chiar subiectul propriu-zis al eventualei lucrări (în cazul dat, poate fi un referat).

Una din variante:

Subiectul – „Dezideratul integrării literaturii din Basarabia în spațiul literar matriceal”.

Scopul – Relevarea viziunii lui M. Cimpoi privind dezvoltarea literaturii din Basarabia (aceasta va fi și ideea directoare a lucrării).

Obiectivele:

- Cunoașterea particularităților literaturii române din Basarabia (perioada interbelică).
- Definirea viziunii istoricului și criticului literar M. Cimpoi privind literatura română din Basarabia (aceeași perioadă).
- Demonstrarea necesității de integrare a literaturii din Basarabia în spațiul literar matriceal.

Notă: Pentru o realizare deplină a sensului, elevii trebuie să citească integral lucrarea „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia”, documentându-se prin metodele descrise anterior: fișarea, conspectarea, adnotarea.

Le propunem pentru cercetare o serie de articole și interviuri, publicate în revista „Semn”:

1. Leahu, N. M. *Cimpoi și spiritul critic în Basarabia*;
2. Leahu, N. *Și aici, și acum survine filosofia șansei, pe care poate s-o spulbere hermeneutica neșanselor*;
3. Curtescu, M. *În expectativă poetul... sau realitatea secundă*;
4. Țurcan, L. *Ut poesis sculptura*;
5. Ciobanu, M. *Contradicțiile lui Cimpoi*;
6. Ciubotaru, A. *Ritualul consecvenței sau Cimpo(i)eza actului artistic*.

Și dacă am reveni la tehnica Sinelg-ului, aplicată la formularea scopului și a obiectivelor cercetării, am putea spune că, în activitate, se implică practic toți elevii din clasă (atelierul de cercetare), iar profesorul propune texte științifice, articole, studii accesibile lor, în baza lecturii cărora cei implicați în cercetare își pot confirma sau infirma ideile.

Scopul și obiectivele le pot formula individual sau lucrând în grup. Pentru o definitivare a sarcinii, Lia Sclifos propune metoda interactivă *revizuirea circulară*. Fiecare elev primește lucrarea colegului din dreapta, citește ce a elaborat acesta, îi scrie sugestiile pe o foaie cu clamă, pe care, ulterior, o îndoiaie, transmițând-o, cu tot cu text, mai departe. Procedura se repetă până când lucrarea și anexa ajung la autor, care ia cunoștință de sugestiile și aprecierile colegilor. La sfârșit, elevii pledează pentru varianta optimă.

Destul de greu le vine elevilor să formuleze ipotezele lucrărilor. Iată de ce, într-un eventual atelier de cercetare, înainte de a le solicita formularea ipotezelor, profesorul explică în detalii sensul cuvântului. Numai după ce tinerii cercetători vor conștientiza că ipoteza este o presupunere, o bănuială, o preteză sau o ante-teză prin care se poate verifica dacă este real un conținut, aceștia o vor formula în cât mai multe variante, raportând-o la subiectul pentru care au optat. În cazul dat, utilizăm algoritmul: *Dacă... atunci...* De obicei, profesorul propune un model de construcție a ipotezei. De exemplu: Dacă tinerii cercetători din Liceul Teoretic „B. P. Hasdeu” vor parcurge conștient toate etapele cercetării, vor putea produce un text cu un conținut științific unitar, care conduce spre concluzii de valoare. Nu uităm să amintim elevilor despre rolul ipotezei în lucrare, citându-l pe Lazăr Vlăsceanu: „Ipoteza este centrul activității cognitive și științifice, dirijând procesele de culegere, ordonare, sistematizare și integrare a datelor observabile și progresul construcției teoretice”³⁰.

În condițiile implementării noilor reforme educaționale, necesitatea diversificării metodelor didactice, inclusiv a celor de cercetare școlară, este, evident, necesară. Odată cu evoluția societății și modernizarea învățământului, accentul se transferă, de pe transmiterea directă a cunoștințelor, spre învățarea activă și creativă. În contextul actual al limbii și literaturii române, cercetarea oferă elevului posibilitatea să recurgă tot mai frecvent la metode care se înscriu în domeniul căutărilor și preocupărilor științifice. Printre ele, se află *proiectul*, metodă ce menține prospețimea intelectuală a elevilor sub forma unor vii dorințe de a cerceta, a descoperi, a realiza și a valorifica. Puși în situație de a căuta, a analiza, a sintetiza, a compara, aceștia pot crea un produs final, ce urmează a fi prezentat unui public, demonstrând, prin acesta, ce știu și ce știu să facă. Proiectul, fie de tip constructiv (redactarea unui articol – produs al cercetării), fie de tip problemă (soluționarea unei situații problematizante), presupune parcurgerea a trei pași:

- pregătirea;
- implementarea;
- evaluarea.

Pregătirea proiectului o considerăm cea mai dificilă, pentru că activitatea propriu-zisă, ce se desfășoară în celelalte etape, depinde, în mare măsură, de selectarea temei dintr-o listă propusă de profesor, de conturarea obiectivelor, de formarea eficientă a echipelor de lucru (omogene sau eterogene), formularea sarcinilor pentru anumite intervale de timp, precizarea cadrului necesar dezvoltării proiectului (care sunt cunoștințele teoretice anterioare la tema de cercetare), stabilirea resurselor informaționale și clarificarea aspectelor ce vor fi evaluate. Tot în etapa pregătitoare, se decide asupra modului de prezentare a proiectului: Power Point, poster, mapă, referat. Variem tematica proiectelor, pentru ca elevii să-și poată alege ceea ce le este aproape și interesant.

În cele ce urmează, vom descrie cum s-a realizat activitatea de cercetare prin proiect la tema „Basmul românesc” (clasa a X-a). Această temă am

diversificat-o în câteva variante, ca elevii să selecteze subiectul potrivit. În lista subiectelor, am inclus:

- Tipologia eroilor de basm.
- Realitate și ficțiune în basmele populare.
- Basmul popular românesc: trăsături distinctive.
- Clișee compoziționale specifice basmelor românești.

Prezentând-o elevilor, i-am îndemnat să aleagă, prin vot, tema proiectului sau să propună alta, formulată de ei. Le-am recomandat și o serie de surse bibliografice, pe care le-ar putea cerceta:

1. BĂRBULESCU, C. *Catalogul poveștilor populare românești (note preliminare)* // Revista de folclor. București, 1960. Nr. 1-2.
2. PROPP, V. *Morfologia basmului*. București: Univers, 1970.
3. PROPP, V. *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*. București: Univers, 1973.
4. MARIN, M. *Literatura română. Ghid teoretic și practic pentru elevi*. București: Corint, 2003.

Și la acest compartiment, le-am permis elevilor variante de alternativă, aceștia având posibilitatea singuri să-și selecteze sursele, vizitând bibliotecile.

Elevii au insistat pe cercetarea subiectului „Basmul popular românesc: trăsături distinctive”. Am stabilit, împreună cu aceștia, următoarele aspecte:

- etapele proiectului;
- durata;
- formularea obiectivelor;
- formarea grupurilor;
- repartizarea sarcinilor;
- tipul produsului;
- criteriile de evaluare a proiectului.

Înainte de a forma grupurile și a repartiza sarcinile de lucru, am formulat obiectivele:

1. Definirea basmului popular.
2. Relevarea trăsăturilor distinctive ale speciei în baza operelor de referință.
3. Elaborarea referatului ca produs al cercetării, respectând rigorile specifice.

Operele de cercetat elevii și le-au selectat singuri:

- grupul I – *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*;
- grupul II – *Prâslea cel voinic și merele de aur*;
- grupul III – *Aliodor-împărat*;
- grupul IV – *Alistar-Făt-Frumos*.

Au format grupuri eterogene și au repartizat rolurile, de data aceasta, în felul următor:

- organizatorul (monitorul) fiecărui grup a devenit elevul cu calități de lider, acesta elaborând un plan de acțiuni pentru activitatea de cercetare și completând jurnalul de activitate al grupului;
- un reprezentant al echipei s-a transformat în culegător de informație, făcând adnotări pe marginea textului;
- altui elev i-a revenit misiunea să fișeze și să depoziteze informația;
- următorul a analizat și a revizuit datele;
- ultimul membru al echipei a redactat textul în baza informațiilor culese, dar nu înainte de a consulta două-trei surse din cele recomandate sau din cele de alternativă.

Pe parcursul primei săptămâni, elevii au colaborat, adunând informație utilă, clasificând-o și analizând-o, apoi au alcătuit „dosarul” cu materiale. Pentru câteva zile, „redactorul” grupului a devenit stăpânul total al acestui „dosar”, incluzându-se în dificila activitate de organizare a datelor în text prin apelarea la terminologia specifică temei (cuvinte-cheie), stilul adecvat, formulele exprimării științifice, normele citării bibliografice și alte rigori. Prima variantă a textului s-a discutat cu membrii grupului, s-au făcut schimbările necesare, prin aplicarea metodei *formulei*³¹, după care referatul a fost prezentat în clasă în fața tuturor elevilor.

În cazul acestei cercetări, s-au evaluat toate cele 4 proiecte, dar notele elevilor au fost diferențiate, reieșind din cota de participare a fiecăruia la pregătirea și implementarea proiectului. Pentru a evalua proiectul și a nota participanții la cercetare, ne-am condus atât de jurnalul ținut de monitorul grupului, cât și de propriile observații. Totodată, am ținut cont și de criteriile convenite anterior:

- corectitudinea informațiilor;
- varietatea exemplilor;
- calitatea citării bibliografice;
- originalitatea prezentării.

Iată care este tabloul evaluării proiectului unui grup și al notării tinerilor cercetători (acesta reiese din cota de participare):

- primul elev - 20 %;
- al doilea elev - 10 %;
- al treilea elev - 10 %;
- al patrulea elev - 15 %;
- al cincilea elev - 20 %;
- al șaselea elev - 25 %.

Evaluarea proiectului - „10” (zece).

Notarea elevilor:	elevul al șaselea	- 10 (zece) (cotă maximă de participare);
	elevii I și al V-lea	- 9 (nouă);
	elevul al IV-lea	- 8 (opt);
	elevii al II-lea și al III-lea	- 7 (șapte).

Este de remarcat faptul că, pe tot parcursul cercetării, elevii au lucrat sub îndrumarea noastră. Am observat activ munca acestora, intervenind doar la necesitate. Le-am acordat maximă libertate în privința organizării proiectului, dar am insistat pe câteva elemente de structurare a conținutului: introducere, cuprins, concluzii și referințe bibliografice.

În concluzie, menționăm că, prin proiect, elevii au posibilitatea să-și aprofundeze cunoștințele într-un anumit domeniu. Odată ce a fost realizat, orice proiect poate servi ca punct de plecare sau element de construcție pentru alte proiecte. Informațiile conținute în el pot fi reutilizate cu alte ocazii. Această metodă interactivă modifică relațiile din interiorul triunghiului *profesor-elev-cunoaștere*, în sensul că profesorul nu este singurul capabil să transmită informații, iar elevul nu mai este subiectul însușirii lor.

Cercetare empirică, ce analizează un fenomen în contextul vieții reale, *studiul de caz* este o metodă didactică necesară unor concluzii cu valoare de reguli, principii, legități. Ne vom referi la studiul de caz ca tehnică de cercetare și cunoaștere a unor adevăruri la limba și literatura română în clasele superioare. Orice studiu de caz se realizează în câteva etape: proiectarea, culegerea datelor, analiza informației, elaborarea raportului și prezentarea lui.

Proiectarea are o importanță deosebită, pentru că ea „dictează” elevului ce are de făcut și cum are de făcut. Cu alte cuvinte, este un plan de acțiune pentru realizarea obiectivelor. În continuare, propunem o schiță de proiect al cercetării prin studiul de caz.

La studierea curentelor literare, am recurs la o serie de subiecte, printre care „Dezvoltarea simbolismului românesc în contextul celui european”. Pentru început, se formulează obiectivele:

- Cunoașterea etapelor de dezvoltare și a particularităților simbolismului românesc.
- Descoperirea temelor și a motivelor fundamentale ale operelor poezilor-simboliști, a tehnicilor stilistice, a stărilor și atitudinilor poetice.
- Confruntarea esteticii și a ideologiei simbolismului românesc cu cele ale simbolismului european.

Elevii selectează sursele din timp, ținând cont de recomandările profesorului. Propunem câteva din ele:

1. *Antologia poeziei simboliste românești*. Ediție de Lidia Bote. București: Editura pentru Literatură, 1968.

2. GAVRILĂ, C., CHIRILĂ, M. *Provocările textului literar*. Iași: Editura „Spiru Haret”, 2000, p. 275-276.

3. MOLCUȚ, Z. *Simbolismul european* (vol. 1-III). București: Editura „Albatros”, 1983.

4. CĂLINESCU, M. *Conceptul modern de poezie (de la romantism la simbolism)*. București: Editura „Univers”, 1970.

5. CĂLINESCU, M. *Cinci fețe ale modernității*. București: Editura „Univers”, 1995.

6. ZAFIU, R. *Poezia simbolistă românească*. București: Editura „Humanitas”, 1996.

7. CHEVALIER, J., GHEE BRANT, A. *Dicționar de simboluri* (vol. I, II, III). București: Editura „Artemis”, 1993.

Pentru fiecare grup de elevi se pregătește un poster pe care sunt indicate direcțiile de investigare:

- Definiția simbolismului și particularitățile curentului.
- Reprezentanți și opere de referință.
- Diversificarea simbolismului.
- Teme și motive fundamentale.
- Tehnici stilistice, repere estetice.

Metodele de cercetare a subiectului sunt cele potrivite studiului de caz: problematizarea, descoperirea, compararea, analiza și altele, iar sarcinile de lucru diferă de la caz la caz. Propunem câteva din ele, prin care elevii ar putea colecta date importante:

(1) Citiți prefața Lidiei Bote la volumul „Antologia poeziei simboliste românești”, apoi realizați următoarele sarcini:

- Identificați definiția simbolismului.
- Numiți câțiva reprezentanți ai simbolismului românesc și câte 2-3 opere de referință.
- Evidențiați deosebirea dintre simbolism și romantism.

(2) Alegeți câte 2-3 poezii ale unuia din poeții simbolști nominalizați, citindu-le cu atenție și notând pe fișe de lectură impresii și observații vizavi de:

- temele și motivele abordate;
- tehnicile stilistice explorate;
- formele poetice adecvate.

(3) În baza textelor investigate, deduceți particularitățile simbolismului românesc.

(4) Reperându-vă pe diversificarea simbolismului (vezi „Provocările textului literar”, p. 275), selectați câte o operă reprezentativă pentru fiecare poet-reprezentant al grupului.

(5) În baza textelor citite, demonstrați orientarea poezilor-simbolști spre următoarele repere estetice:

- „Muzica înainte de toate” (Verlaine);
- „Un instrument de sugerare a absolutului este simbolul” (G. Călinescu);
- „A sugera, iată visul...” (Mallarmé).

(6) Apelând la studiul „Simbolismul european” de Z. Molcuț (dacă lipsește, poate fi înlocuit cu manualul de literatură universală), elaborați un tabel sinoptic în care să includeți particularitățile simbolismului european și particularitățile simbolismului românesc. Notați afinitățile și deosebirile.

Analiza datelor colectate a constituit o bună structurare a lor și formularea concluziilor de rigoare.

În urma confruntării rezultatelor, elevii au alcătuit o miniantologie de texte simboliste, pe care au prezentat-o la evaluarea raportului. Am solicitat elevilor chiar să-și illustreze coperta cărții, selectând reproduceri potrivite. A

fost interesant când elevii au prezentat rezultatele sub formă de spectacol: au descris viu antologia, au demonstrat afișele cu lansarea cărții, au recitat expresiv texte simboliste.

Rezultatele ar putea fi prezentate și sub formă de raport sau poster. Atunci, informația nu trebuie să ocupe mai mult de 3 pagini și se recomandă a fi fără exces de conținut grafic.

În concluzie, menționăm că, pentru „a exista”, studiul de caz are nevoie de:

- provocare/problemă/obiective;
- abordare/soluție/implementare;
- beneficiu/rezultat/finalizare.

Să nu uităm: studiul de caz se axează pe o singură problemă, dar care poate avea mai multe aspecte.

În clasele cu profil umanist, se recomandă și cercetarea unor probleme complexe de limbă. În clasa a XI-a, am propus să se cerceteze subiectul „Opiniile specialiștilor cu privire la formarea și evoluția limbii române”. Am sugerat elevilor să nu se limiteze la prezentarea unor teorii sau a unor puncte de vedere, dar să facă și o analiză a datelor colectate. Iată cum s-au formulat sarcinile pentru a se analiza un text științific de referință:

1. Citiți fragmentul de mai jos, cu referire la trăsăturile limbii române din sec. al XVI-lea („Morfologia este...” vezi manualul „Limba și literatura română pentru cl. a XI-a” de Al. Crișan *et alii*. București: Editura „Humanitas Educațional”, 2007).

2. Notați, în caiete, ideile relevante cu privire la trăsăturile morfologice și sintactice ale limbii române din sec. al XVI-lea. Care vi se par diferențele cele mai semnificative dintre limba secolului al XVI-lea și cea contemporană?

3. Argumentați, pornind de la elementele particulare de structură și de limbaj, de ce textul de mai sus este unul de specialitate?

4. Identificați, în text, termenii de specialitate. Explicați-i, folosind, la nevoie, un dicționar de terminologie lingvistică.

5. Identificați câteva procedee de construcție a discursului, care asigură claritatea și coerența textului în ansamblul său (de exemplu, succesiunea propozițiilor și a frazelor, amploarea lor).

6. Comentați următoarele aspecte ale textului:

- punctuația (de exemplu: ar putea lipsi din text anumite semne de punctuație? De ce?);

- tehnica introducerii unor exemple în discursul științific.

Toate aceste sarcini elevii le-au îndeplinit individual, cercetând textul de referință. În continuare, le-am propus să se coopereze în grupuri și să selecteze, din presa literară sau din cea cotidiană, un articol de critică literară, muzicală sau plastică și să identifice termenii de specialitate, formulările și construcțiile specifice domeniilor respective. După ce elevii s-au achitat de sarcină, le-am solicitat să enumere asemănările și deosebirile dintre un text de analiză lingvistică și unul de critică literară, muzicală sau plastică.

În contextul acestui subiect larg, am propus elevilor să realizeze un studiu de caz la tema „Latinitate și dacism”. Aceștia au pornit de la dubla premisă:

- ideea de latinitate, afirmată de generația cronicarilor moldoveni (în special, Gr. Ureche și M. Costin), de D. Cantemir și de reprezentanții Școlii ardelenene, care au promovat și ideea purismului limbii române;

- ideea dacismului, care-și face simțită prezența odată cu afirmarea interesului romanticilor pentru etnogeneza și mitologia traco-dacică.

După crearea cadrului problematizant, s-a trecut la dezbaterea pe marginea unor fragmente din „Memento mori” de M. Eminescu, „Ginta latină” de V. Alecsandri, „Adorația Maicii Rome” de Gh. Asachi, „Revolta fondului nostru nelatin” de L. Blaga. Lecturând aceste texte, care se axează pe ideile subliniate mai sus, analizând mesajul, comparând pozițiile ideologice ale poezilor, elevii au concluzionat că limba și poporul român au o individualitate specifică, datorită atât elementului dacic, cât și celui latin, neexcluzându-se însă nici influența slavă, maghiară, greacă, turanică. Se pune întrebarea: Unde vor folosi elevii descoperirile pe care le-au realizat? Singuri elevii se orientează spre o frumoasă temă de dezbatere: „Românii între Orient și Occident”.

În practica noastră, ne-am convins că manualele alternative sunt inevitabile la studierea materiei. Tocmai acest caz ne-a determinat să recurgem la manualul editat la București³².

Studiul de caz despre care am vorbit a creat condiții ca elevii să învețe prin descoperire, situându-i în ipostaza de subiecți ai cunoașterii științifice. Tinerii cercetători au descoperit adevărul într-un cadru problematizant (descoperirea s-a manifestat ca o finalitate a problematizării). Succesul elevilor a fost determinat de respectarea regulilor cercetării prin descoperire:

- urmărirea evolutivă a obiectului propus;
- consultarea surselor la momentul potrivit;
- luarea unei atitudini critice față de cele descoperite; interpretarea obiectivă a datelor;
- completarea calitativă a fișelor, luarea de notițe la timp, pentru a le putea utiliza la sistematizarea informațiilor.

Să nu uităm că problemele care cer soluții trebuie să se înscrie în sistemul de operații concrete și mentale de care elevul este capabil.

În final, accentuăm că elevul este factorul activ al metodei descrise și principalul beneficiar al ei.

Din câte am văzut, didactica actuală propune zeci de metode eficiente de formare a competenței de cercetare școlară. În activitatea noastră, aplicăm ceea ce tradiția didactică a conservat ca ceva durabil și, în același timp, recurgem la tehnici moderne, care îmbunătățesc demersul didactic formativ. Considerăm că pregătirea metodologică a profesorului, aplicarea corectă a strategiilor și motivarea elevilor pentru cercetare asigură un succes considerabil al celor implicați în activitate – profesorul și elevii.

Pornind de la ideea lui Paulo Coelho „nu pot face nimic bun în viață dacă nu-i îndemn și pe ceilalți să facă la fel”, am vrea să propunem celor interesați de problemă, implementarea unui curs conceput sub forma unui opțional cu denumirea „Inițiere în cercetarea școlară”:

Inițiere în cercetarea școlară
(curs opțional pentru clasa a X-a)
1 oră săptămânal
34 de ore anual

Scopul

Formarea liceanului activ și constructiv prin respectarea unui sistem de rigori caracteristice cercetării școlare.

Obiectivele cursului

(1) *Cognitive*

Elevul va cunoaște:

- Noțiunile fundamentale ale cercetării.
- Tipologia lucrărilor științifice/școlare.
- Tehnica cercetării școlare.

(2) *Formative*

Elevul va fi capabil:

- Să deosebească lucrările de cercetare școlară de cele savante.
- Să formuleze obiective pentru propriile cercetări.
- Să apeleze la surse bibliografice, documentându-se conform cerințelor actuale.
- Să clasifice tematic informația selectată.
- Să redacteze articole, referate, comunicări, recenzii și alte tipuri de lucrări.
- Să prezinte public rezultatele cercetării.

(3) *Atitudinale*

- Să manifeste interes pentru studiere.
- Să-și creeze o viziune de ansamblu privind activitatea de cercetare școlară.
- Să participe la conferințe, sesiuni de comunicare, organizate în cadrul orelor de curs și în afara lor.

Nr. d/o	Unități de conținut	Ore	Strategii și tehnici recomandate
1.	Introducere în cunoașterea științifică	1	Dialogul didactic, explicarea, compararea, luarea de notițe, tehnica de proiectare a învățării: Știu-Vreau să știu-Învăț.
2.	Cercetarea savantă și cercetarea școlară. Asemănări și deosebiri	1	Cubul, agenda cu notițe paralele, cercetarea, descoperirea, problematizarea.
3.	Cercetarea școlară în contextul actual al studierii limbii și literaturii române	1	Conversația euristică, careul întrebărilor, brainstorming-ul.
4.	Diversitatea cercetării școlare. Principalele produse ale acesteia	1	Tehnica de proiectare a învățării, explozia stelară, compararea, luarea de notițe.

5.	Referatul. Structura lui. Tehnologia redactării referatului	4	Algoritmul, tehnica de acumulare a ideilor (citate), analiza, sinteza.
6.	Laborator de cercetare: redactarea referatului	2	Tabelul Sinelg, cercetarea, documentarea.
7.	Articolul. Trăsături caracteristice. Scrierea articolului	4	Lectura analitică, compararea, tehnica de reflecție personală a cercetării („Eu cercetez”), revizuirea circulară.
8.	Sugestii privind redactarea recenziei	2	Tehnica de discuție liberă a unui subiect cu autoevaluarea ulterioară a implicării (intra-act), cercetarea împărtășită, redactarea și modificarea textului.
9.	Lucrarea de cercetare. Etapele elaborării ei: - selectarea temei; - formularea obiectivelor; - documentarea; mijloace moderne de documentare și informare; - structurarea informației; - redactarea textului; - scrierea concluziilor și a referințelor bibliografice; - tipărirea lucrării.	8	Cercetarea individuală, cercetarea împărtășită, algoritmul, documentarea, analiza, sinteza, revizuirea, argumentarea, redactarea textului, citarea bibliografică.
10.	Laborator de cercetare	2	Documentarea, clasificarea surselor, tabelul Sinelg, consultația.
11.	Proiectul de grup. Etapele elaborării proiectului: - etapa pregătitoare; - implementarea; - prezentarea.	3	Proiectul, metode de documentare și informare, compararea, cercetarea, descoperirea, problematizarea, analiza.
12.	Cum scriem ca să convingem	1	Argumentarea, conversația, schema.
13.	Prezentarea rezultatelor	1	Posterul, clustering-ul, prezentarea Power Point.
14.	Sesiune de comunicare	2	Comunicarea orală, dezbaterile, argumentarea.

Prin implementarea acestui curs, fie chiar modest, am vrea să evidențiem importanța cunoașterii, care este un proces deschis, continuu, centrat pe competențe, dar nu pe cunoștințe factuale. Competența de cercetare este strict necesară dezvoltării continue și durabile a elevului, care urmează a se adapta la mediul din afara școlii. Liceanul, ca viitor student la universitate, are nevoie de tot ce studiază la cursul în cauză. În acest context, reluăm ideea despre posibila cooperare între învățământul universitar și cel preuniversitar pentru elaborarea programelor-pilot. Actualmente, acest parteneriat este, pur și

simplicu, inevitabil, iar grupurile didactice mixte ar trebui să gândească strategii productive de cercetare, direcționate spre crearea de competențe.

La Bălți, există condiții favorabile pentru realizarea unui astfel de proiect. Universitatea „Alec Russo” și specialiștii competenți în domeniu, pe de o parte, liceele și profesorii interesați de problemă, pe de altă parte, sunt dispuși să formeze astfel de rețele care ar permite o cunoaștere aprofundată, utilă pentru practici rezultative. Avantajul este și pentru universitari (își pregătesc discipolii), cât și pentru liceenii din instituțiile preuniversitare (își formează competență de cercetare, având acces la un mare centru de documentare – biblioteca și sălile de lectură dotate). Mai mult decât atât: elevii ar putea asista sau chiar participa la conferințele științifice studentești.

În concluzie, menționăm că opționalul „Inițiere în cercetarea școlară” ar putea fi ținut atât de profesori universitari, cât și de cei preuniversitari și poate deveni un curs care ar facilita întreaga activitate de învățare.

Note

¹Callo *et alii*, 2007, p. 4.

²Beveridge, 1968, p. 8.

³Eco, 2000, p. 11.

⁴DEX, p. 203.

⁵Enăchescu, 2005.

⁶Programa pentru examenul de bacalaureat, 2008, p. 5.

⁷Krausz, 2007, p. 7.

⁸*idem*.

⁹*ibidem*, p. 8.

¹⁰*idem*.

¹¹Eco, 2000, p. 201.

¹²Enăchescu, 2005, p. 187.

¹³*apud* Beveridge, 1968.

¹⁴*apud* Callo *et alii*, 2007, p. 22.

¹⁵Ilie, 2008, p. 11.

¹⁶Parteneriatul profesor-elev-părinte în dezvoltarea competențelor de cercetare prin proiect și portofoliu // Didactica Pro. Nr. 2-3. Chișinău, 2006.

¹⁷*idem*.

¹⁸*idem*.

¹⁹*idem*.

²⁰Rădulescu, 2006, p. 9

²¹Dicționar Enciclopedic de educație și formare.

²²Vezi p. 4-5.

²³Descartes, 2003.

²⁴Căliman, 1975, p. 21.

²⁵Ilie, 2008, p. 148.

²⁶Nicola, 2000, p. 42.

²⁷Vezi: Cartaleanu *et alii*, 2008.

²⁸Șerbănescu, 2007, p. 22.

²⁹Patrașcu *et alii*, 2003.

³⁰Vlăsceanu, 1982, p. 241.

³¹Când dăm formă finală discursului cercetării, recurgem la formula EARS, propusă de Christine A. Hult (Elimină. Adaugă. Reorganizează. Substituie). Semnificative, în acest sens, sunt cuvintele lui Septimiu Chelcea: „Statuile, vecine cu perfecțiunea, stau închise în blocul de marmură... Ele își așteaptă sculptorul pentru a le elibera, pentru a da deoparte marmura care este de prisos. Eliminarea a ceea ce nu ajută la atingerea scopului propus este la fel de importantă și la redactarea lucrărilor științifice [Chelcea, 1998, p. 34].

³²Vezi Crișan *et alii*, 2007.

Referințe bibliografice

BARBORICĂ, Elena, ONU, Liviu, TEODORESCU, Mirela. *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978 [=Barborică *et alii*, 1978].

BĂDINA, Ovidiu. *Introducere în metodologia cercetării*. Cluj, 1970 [=Bădina, 1970].

BĂDINA, Ovidiu. *Trepte spre știință*. Cluj: Editura „Dacia”, 1974 [=Bădina, 1974].

BĂNCILĂ, Gabriela, ZAMFIR, Gheorghe. *Algoritmul succesului*. Iași: Editura „Poliorom”, 1999 [=Băncilă *et alii*, 1999].

BEVERIDGE, W. I. *Arta cercetării științifice*. București: Editura Științifică, 1968 [=Beveridge, 1968].

BIBERI, I. *Arta de a scrie și a vorbi în public*. București, 1972 [=Biberi, 1972].

CALLO, Tatiana, GHICOV, Adrian. *Elemente transdisciplinare în predare*. Chișinău: Editura „Știința”, 2007 [=Callo *et alii*, 2007].

CĂLIMAN, Tiberiu. *Învățământ, inteligență, problematizare*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975 [=Căliman, 1975].

CARTALEANU *et alii*. *Formarea de competențe prin strategii didactice interactive*. Chișinău: Pro Didactica, 2008 [=Cartaleanu *et alii*, 2008].

CHELCEA, Septimiu. *Metodologia elaborării unei lucrări științifice //DEX*. București: Editura „Univers Enciclopedic”, 1998. P. 203 [=Chelcea, 1998].

DESCARTES, René. *Discurs asupra metodei*. București: Editura „Mondero”, 2003 [=Descartes, 2003].

ECO, Umberto. *Cum se face o teză de licență*. Editura „Pontica”, 2000 [=Eco, 2000].

ENĂCHESCU, Constantin. *Tratat de teoria cercetării științifice*. Iași: Editura „Poliorom”, 2005 [=Enăchescu, 2005].

FLOREA, C. *Ce cercetăm, cum cercetăm*. București: Editura Științifică, 1982 [=Florea, 1982].

GAVRILĂ, C., CHIRILĂ, M. *Provocările textului literar*. Iași: Editura „Spiru Haret”, 2000 [=Gavrila *et alii*, 2000].

GHERGEL, N. *Cum să scriem un articol științific*. București: Editura Științifică, 1996 [=Ghergel, 1996].

GHEȚIE, Ion, MAREȘ, Al. *Introducere în filologia românească*. București: Editura Enciclopedică Română, 1974 [=Gheție et alii, 1974].

GHICOV, Adrian, CRISTEI, Tamara, COSOVAN, Olga. *Competitivitatea formează personalitatea*. Chișinău: Editura „Prut Internațional” [=GhicoV].

HULBAN, Horia. *Tehnica cercetării științifice*. Iași: Editura „Ghraphit”, 1994 [=Hulban, 1994].

ILIE, Emanuela. *Didactica literaturii române*. Iași: Editura „Polirom”, 2008 [=Ilie, 2008].

KRAUSZ, Sanda. *Metodologia cercetării științifice*. Petroșani: Editura „Universitas”, 2007 [=Krausz, 2007].

NICOLA, I. *Tratat de pedagogie școlară*. București: Editura „Aramis”, 2000 [=Nicola, 2000].

MIȘAN, Andrei. *Tehnica și metodologia cercetării științifice*. Cluj-Napoca, 1980 [=Mișan, 1980].

PISOSCHI, Aurel, ARDELEAN, Aurel. *Aspecte metodologice în cercetarea științifică*. București: Editura Academiei Române, 2007 [=Pisoschi et alii, 2007].

PATRAȘCU, D., PATRAȘCU, L., MOCRAC, A. *Metodologia cercetării și creativității psihopedagogice*. Editura „Știința”, Chișinău, 2003 [=Patrașcu et alii, 2003].

RAMON Y CAJAL, S. *Drumul spre știință*. București: Editura Politică, 1967 [=Ramon y Cajal, 1967].

RĂDULESCU, Mihaela Șt. *Metodologia cercetării științifice. Elaborarea lucrărilor de licență, masterat, doctorat*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006 [=Rădulescu, 2006].

SCLIFOS, Lia. *Parteneriatul profesor-elev-părinte în dezvoltarea competențelor de cercetare prin proiect și portofoliu // Didactica Pro. Nr. 2-3*. Chișinău, 2006 [=Sclifos, 2006].

ȘERBĂNESCU, Andra. *Cum se scrie un text*. Iași: Editura „Polirom”, 2007 [=Șerbănescu, 2007].

Programa pentru examenul de bacalaureat, 2008 [=Programa, 2008].

VIERU, Grigore. *Taina care mă apără*. Iași: Editura „Princeps”, 2008 [=Vieru, 2008].

VLĂSCEANU, Lazăr. *Metodologia cercetării sociologice*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982 [=Vlăsceanu, 1982].